

KRZYSZTOF J. GUZEK

**CHOR GIEW RZECZYPOSPOLITEJ
W CEREMONIALE POGRZEBOWYM
IGNACEGO JANA PADEREWSKIEGO**

Z D U N Y K / / O W I C Z A - 1 9 9 2 / 2 0 1 0

W s t ę p

Dzie 10 kwietnia 2010 r. , w 70 rocznicę Mordu Katyńskiego, przyniosła tragedię Narodowi Polskiemu. Pod Smoleńskiem, zaledwie kilkanaście kilometrów od Katynia, zginął intelektualny kwiat Narodu Polskiego z Panem Prezydentem Rzeczypospolitej p. Lechem Kaczyńskim i jego Małżonką Panią Prezydentów , p. Marią Kaczyńską na czele.

W tej wyjątkowej, nigdy dotychczas nie spotykanej na świecie, tragicznej sytuacji władze Państwa Polskiego stoją przed koniecznością opracowania ceremonii pogrzebowej nie tylko Pierwszej Pary Rzeczypospolitej, lecz także i ceremonii pogrzebowej ostatniego Prezydenta RP na uchodźstwie, p. Ryszarda Kaczorowskiego, który również zginął w tej tragicznej katastrofie pod Smoleńskiem.

Jednym z zasadniczych elementów ceremonii pogrzebowej są flagi, a w tym przypadku - jeden z naczelných znaków Państwa Polskiego, Chorągiew Rzeczypospolitej, oraz flagi państwowe RP. Użycie tych elementów znaków, w ceremoniale pogrzebowym najwybitniejszych Polaków jest niesłychanie skomplikowane i wymaga głębokich przemyśleń. Znaki te bowiem stanowią podczas ceremonii pogrzebowej szczególny rodzaj wizualnej komunikacji społecznej - niosą one bowiem ze sobą w takiej sytuacji bardzo wiele symboli i wartości.

Być może warto zatem sięgnąć do przeszłości i przelecieć ich użycie w okolicznościach stworzonych dotychczas przez historię Narodu Polskiego.

W niniejszym, skromnym opracowaniu zawarte są postulaty, jakie zostały postawione w przypadku ceremonii pogrzebowej p. Ignacego Jana Paderewskiego, którego doczesne szczątki sprowadzone zostały do Ojczyzny w 1992 r.

Spis treści.

1. Chorągiew Rzeczypospolitej w ceremoniale pogrzebowym Ignacego Jana Paderewskiego.
2. Ilustracje do tekstu.
3. Aneks - fotografia z przebiegu uroczystości pogrzebowych.

Krzysztof J. Guzek

Zdany k/łowicza. w dniu 13 kwietnia 2010 r.

Krzysztof J. Guzek

Chor giew Rzeczypospolitej w ceremoniale pogrzebowym Ignacego Jana Paderewskiego *)

Ju kilkakrotnie przekładano termin sprowadzenia do Ojczyzny doczesnych szczątków Ignacego Jana Paderewskiego, Z ostatnich doniesień prasowych wiadomo, że ceremonia złożenia prochów polskiego męstwa w katedrze św. Jana w Warszawie została wyznaczona na dzień 5 lipca bieżącego roku, a uczestniczący w niej będzie obecny George Bush, Prezydent Stanów Zjednoczonych.

29 czerwca 1991 r. - w 50-tą rocznicę śmierci wielkiego Polaka - decyzją Prymasa Polski X. Józefa Kardynała Glempa powołany został *Ź Prymasowski Komitet Uczczenia Pamięci Ignacego Jana Paderewskiego*. Do zadań wspomnianego tu Komitetu należą między innymi określenie w porozumieniu z władzami państwowymi ceremoniału pogrzebowego.

Sprowadzeniu do Ojczyzny prochów wybitnego męstwa niewątpliwie zostanie nadany uroczysty charakter. W związku z powyższym istnieje sprawa, która warto publicznie przedstawić, gdy jest związana ze szczególnymi honorami należnymi postaci Ignacego Jana Paderewskiego. Jest nią propozycja wprowadzenia do ceremoniału pogrzebowego historycznego znaku Państwa Polskiego - **Chor gwi Rzeczypospolitej**.

Znak Państwa Polskiego, nazwany Chor gwi Rzeczypospolitej, wprowadzony został w życie ustawą z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godności i barwach Rzeczypospolitej Polskiej i tym samym aktem prawnym uznany został obok Herbu Orła Białego i Pieczęci Rzeczypospolitej (Wielkiej) - za jedno z trzech godności Państwa Polskiego.

Wzór Chor gwi Rzeczypospolitej - przedstawiający wizerunek białego orła na czerwonej płachcie flagi o proporcjach 5:8 - zawierał stosowny, czarno-biały znaczek do wyżej wspomnianej ustawy - natomiast jej pierwszy wzór barwny podano do publicznej wiadomości w 1921 r., w mającym wszelkie cechy oficjalnego, państwowego druku wydawnictwie zatytułowanym *Ź Godność i barwy Rzeczypospolitej Polskiej*. Znamienne, że do druku barwnego wizerunku chor gwi użyto historycznej polskiej barwy narodowej - karmazynu polskiego (ciemna czerwień w odcieniu malinowym).

Wzór Chor gwi Rzeczypospolitej nieco zmieniono w 1927 r., zachowując jednak jego istotny naczelnego znaku Państwa Polskiego, tj. wizerunku ukoronowanego białego orła umieszczonego w czerwonym polu - w tym przypadku w polu chor gwi. Na czerwonej płachcie w odcieniu czerwieni cynobrowej widniał biały orzeł wg projektu Profesora Zygmunta Kamińskiego, a płachta o zmienionych na 5:6 proporcjach otrzymała dodatkowo dwie obwódki; wewnątrz w postaci srebrnego wstęga generalskiego, symbolizującego w tym miejscu ustawowe zwierzchnictwo Prezydenta Rzeczypospolitej nad Siłami Zbrojnymi RP oraz zewnątrz w postaci podwójnej, srebrnej tarczy jako symbolu zwierzchnictwa nad cywilną częścią Narodu Polskiego.

*) Tekst pisany w kwietniu 1992 r. - skierowany do *Prymasowskiego Komitetu Uczczenia Pamięci Ignacego Jana Paderewskiego* na ręce Prof.dr.hab. Marka Drozdowskiego, wybitnego warszawianisty - pozostał bez odpowiedzi (oryginał w Arch. KJG).

Zauważmy, że Chorągiew Rzeczypospolitej już w 1919 r. została przypisana do wyłącznej dyspozycji Naczelnikowi Państwa Polskiego, a od 1921 r. Prezydentowi RP z zadaniem pełnienia tu - wzorem królewskich chorągwi sprzed stuleci - funkcji osobistego znaku najwyższego państwowego dostojnika. Stąd też znana jest ona pod zwyczajową, lecz nieoficjalną nazwą Flagi Prezydenta Rzeczypospolitej.

W powyższej plastycznej postaci Chorągiew Rzeczypospolitej pełniła honory oficjalnego godła państwowego również i po II Wojnie światowej - a do 1955 r., kiedy to dekret o godle i barwach PRL zniósł oficjalnie tenże znak Państwa Polskiego.

Podkreślamy w tym miejscu, że rodowód Chorągwi Rzeczypospolitej liczy już ponad 700 lat, bowiem najstarszy znany wizerunek proporcy z ukoronowanym Orłem Białym na pieczęci pochodzi z pieczęci Przemysława II datowanej na 1290 rok. W napisanym wizerunku książca Przemysława II trzyma w prawicy - jako znak książęcej władzy proporzec z orłem białym w koronie, natomiast w lewicy i niżej od proporcy - tarczę rycerską z Orłem Białym, również w koronie - na znak aspiracji do suwerennych, królewskich godności. Dodajmy, że są to najstarsze znane wizerunki ukoronowanego orła białego.

Pieczęć Przemysława II z 1290 r. Przemysława II, księcia wielkopolskiego i krakowskiego.

[ródło: Stefan K. Kuczyński: *Orzeł Biały w Warszawie*, Instytut Historii PAN, Warszawa 1993 - Ex Libris KJG]

W latach dwudziestolecia międzywojennego Chorągiew Rzeczypospolitej dla oddania szczególnych honorów kilkakrotnie wprowadzono do ceremoniału pogrzebowego: Chorągiew Rzeczypospolitej nakryto trumnę ze zwłokami Nieznanego Żołnierza Polskiego podczas uroczystości pogrzebowych na Placu Saskim w Warszawie w 1925 r.; tymże znakiem nakryto urnę z prochami Henryka Sienkiewicza w 1924 roku oraz trumnę ze szczątkami

Generał Józefa Bema w 1929 r. po sprowadzeniu doczesnych szczątków wybitnego Polaka do Ojczyzny; i wreszcie - Chorągwi Rzeczypospolitej okryto trumnę ze zwłokami Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w czasie uroczystości pogrzebowych w 1935 r.**)

Zauważmy, że historyczny znak Państwa Polskiego był obecny również i podczas uroczystości pogrzebowych Ignacego Jana Paderewskiego w Stanach Zjednoczonych w 1941 r. Wprawdzie trumna została wówczas nakryta biało-czerwoną flagą państwową RP, jednak nie za trumnę i powyżej - na ścianie okrytej prawdopodobnie czerwonym materiałem (lub kirem?) widniała duża sylweta Orła Białego według projektu Profesora Zygmunta Kamińskiego.

Wyjątkiem w tym miejscu jest jedno istotne zagadnienie: flaga o narodowych barwach polskich, a więc biało-czerwona - a zarazem jedna z dwóch flag państwowych RP - jest znakiem o wiele młodszym od Chorągwi Rzeczypospolitej, bo pochodzi dopiero z II połowy XIX wieku (jej udokumentowany opis jako znaku państwowego datowany jest na 1864 rok). Jest także w stosunku do Chorągwi Rzeczypospolitej znakiem wtórnym i o uproszczonej symbolice - jest ona jakby kolorystyczną syntezą herbu RP zwanego Herbem Orła Białego, a także i Chorągwi Rzeczypospolitej, a więc znaków o pełnej symbolice, zawierających w swych wzorach wizerunek ukoronowanego białego orła w czerwonym polu tarczy herbowej białej pieczęci chorągwi. I wreszcie jest biało-czerwona flaga państwowa Rzeczypospolitej znakiem stojącym niżej w hierarchii znaków państwowych, gdy nigdy nie została obdarzona honorami godła państwowego.

Wprowadzenie Chorągwi Rzeczypospolitej do ceremonii pogrzebowej w latach Drugiej Rzeczypospolitej miało swoje głębokie uzasadnienie. Z jednej strony oddawano tym aktem szczególny hołd Polakom wybitnie zasłużonym dla Ojczyzny, z drugiej natomiast nawiązywano do tradycji w okresie istnienia Dawnej Rzeczypospolitej, w tamtych bowiem czasach stworzone zostały stosowne pierwowzory.

Hetman Stanisław Łódzki w ostatniej swej woli spisanej przed bitwą pod Cecor (1620 r.) zażyczył sobie by trumnę i katafalk okrył szkarłatnym materiałem na znak i zginął w obronie Ojczyzny. Tak oto uzasadnił swój wybór w testamencie sporządzonym tu przed bitwą :

*„Nie dla chwały adnej,
lecz dla pamiętki i pobudki drugich do cnoty
i nieszanowania się dla Ojczyzny ...”*

Wyrażamy w tym miejscu pogląd, że propozycja wprowadzenia Chorągwi Rzeczypospolitej do ceremonii pogrzebowej Ignacego Jana Paderewskiego nie jest oparta tylko na koncepcji powrotu do tradycji z lat Drugiej Rzeczypospolitej, mających zresztą swe korzenie w zamierzonych przeszłości. Istotnym argumentem za jej przyjęciem jest niekwestionowany obowiązek oddania hołdu postaci wybitnego, polskiego męstwa. Widomym znakiem szczególnych i należnych Wielkiemu Polakowi honorów byłoby nakrycie trumny z doczesnymi szczątkami Ignacego Jana Paderewskiego nie biało-czerwoną flagą, lecz właśnie Chorągwią Rzeczypospolitej - jednym z naczelných znaków Państwa Polskiego, symbolem Rzeczypospolitej o ponad 700-letnim rodowodzie.

Krzysztof J. Guzek

***) Wybrana ikonografia zawarta jest w opracowaniu KJG: *„Rzecz o funebralnej postaci Chorągwi Rzeczypospolitej z 1935 r.”*, Zduny k/łowicza 1998.

ILUSTRACJE

Ryc. 1. Dwa godła państwowe Drugiej Rzeczypospolitej: Herb Orła Białego i Chorągiew Rzeczypospolitej - wg ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej

[Ryciny autora - 1991; uwaga: ryciny lekko zdeformowane przy kopiowaniu]

Ryc.2. Chorągiew Rzeczypospolitej wz. 1927.

Wzór - załącznik Nr 2 do Art.1 ust.2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 grudnia 1927 r. [Oryginał w Arch. KJG]

Ryc. 3. Projekt wzoru Chorągwi Rzeczypospolitej na uroczystości pogrzebowe Ignacego Jana Paderewskiego; wizerunek Orła Białego wg projektu prof. Zygmunta Kamińskiego z 1927 r. umieszczony centralnie w polu płachty chorągwi o barwie karmazynu polskiego

[Reprodukcja barwnego wzoru - projekt i grafika: Krzysztof J. Guzek, czerwiec 1991]

Studyjny projekt autorski KJG wykonany w 1991 r. w ramach prac badawczych nad systemem naczelnych znaków państwowych Trzeciej Rzeczypospolitej;

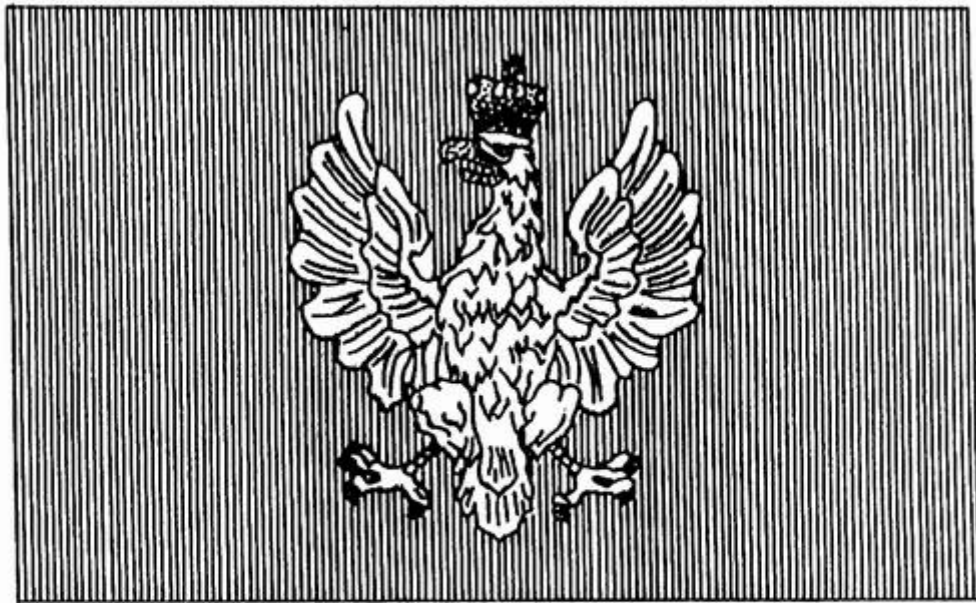
W projekcie połączono ideę wzoru chorągwi Rzeczypospolitej z 1919 r. - tj. czerwona płachta bez żadnej dodatkowej symboliki - z wzorem godła Herbu Orła Białego z 1927

r. Oryginał ryciny - w Arch. KJG]

Ryc. 4. Chorągiew Rzeczypospolitej - projekt studyjny AD 1991: w polu sercowym (centralnym) płachty barwy karmazynu polskiego o proporcjach 5:8 wizerunek godła Herbu Orła Białego wz. 1927; stosunek wysokość do szerokość płachty chorągwi jak 4:5

[Koncepcja, grafika i opis - Krzysztof J. Guzek. 1991; oryginał w Arch. KJG]]

KJG

5:8

KG'91

Ryc. 1. Dwa godła państwowe Drugiej Rzeczypospolitej: Herb Orła Białego i Chorągiew Rzeczypospolitej - wg ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej [Ryciny autora - 1991; uwaga; ryciny lekko zdeformowane przy kopiowaniu]

Ryc. 2. Chor giew Rzeczypospolitej wz. 1927.

Wzór - załącznik Nr 2 do Art.1 ust.2 dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 grudnia 1927 r.

[oryginał w Arch. KJG]

Ryc. 3. Projekt wzoru Chorągwi Rzeczypospolitej na uroczystości pogrzebowe Ignacego Jana Paderewskiego; wizerunek Orła Białego wg projektu prof. Zygmunta Kamińskiego z 1927 r. umieszczony centralnie w polu płachty chorągwi o barwie karmazynu polskiego

[Reprodukcja barwnego wzoru - projekt i grafika: Krzysztof J. Guzek, czerwiec 1991]
Studijski projekt autorski KJG wykonany w 1991 r. w ramach prac badawczych nad systemem naczelnych znaków państwowych Trzeciej Rzeczypospolitej;
W projekcie połączono idee wzoru chorągwi Rzeczypospolitej z 1919 r. - tj. czerwonej płachty bez żadnej dodatkowej symboliki - z wzorem godła Herbu Orła Białego z 1927 r. Oryginał ryciny - w Arch. KJG]

5 : 8

Ryc. 5. Chorągiew Rzeczypospolitej - projekt studyjny AD 1991:

**w polu sercowym (centralnym) płachty barwy karmazynu polskiego
o proporcjach 5:8 wizerunek godła Herbu Orła Białego wz. 1927;
stosunek wysoko ci godła do szeroko ci płachty chorągwi jak 4:5**

[Studyjny projekt autorski KJG wykonany w 1991 r. w ramach prac badawczych nad systemem naczelnych znaków państwowych Trzeciej Rzeczypospolitej; wzór skanowany 12 kwietnia 2010 r.
Koncepcja, grafika i opis - Krzysztof J. Guzek, 1991; oryginał w Arch. KJG]

A N E K S

Fragment (zwiastun) ikonografii dotyczącej przebiegu ceremonii pogrzebowej p. Ignacego Jana Paderewskiego.

[Wycinek prasowy z Arch. KJG].

Uwaga: obszerny, barwny fotoreportaż z uroczystości znajduje się w Narodowym Archiwum Cyfrowym, które przejął archiwum Centralnej Agencji Fotograficznej - **KJG**

Prochy p. Ignacego Jana Paderewskiego przed Zamkiem Królewskim w Warszawie
Trumna umieszczona na lawecie (!), przykryta poprzecznie (!)
flag pa stwow Rzeczypospolitej w herbem Orła Białego na białym pasie
 (komentarz - KJG)

[ródź: ycie Warszawy z 4-5 lipca 1992 - wycinek w Arch. KJG;
 u góry - plan ogólny, u doł - fragment z trumn na lawecie]